

ЕТНОГРАФСКИ
ИНСТИТУТ САНУ

ГЛАСНИК

**Етнографског
института
САНУ**

LXIV(1)

Београд 2016.

ГЛАСНИК ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА САНУ LXIV (1)

BULLETIN OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA LXIV (1)

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA

BULLETIN

OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY

LXIV

No. 1

Editor-in-chief:

Prof. dr. Dragana Radojičić (Institute of Ethnography SASA)

Editor:

Dr. Srđan Radović (Institute of Ethnography SASA)

International editorial board:

Dr. Milica Bakić-Hayden (University of Pittsburgh), dr. Ana Dragojlović (University of Melbourne), prof. Peter Finke (University of Zurich), prof. Karl Kaser (Karl-Franzens University, Graz), dr. Gabriela Kilianova (Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences, Bratislava), prof. Kjell Magnusson (University of Uppsala), prof. Marina Martynova (Institute of Ethnology and Anthropology Russian Academy of Science, Moscow), dr. Ivanka Petrova (IEFSEM – Bulgarian Academy of Sciences, Sofia), dr. Tatiana Podolinska (Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences, Bratislava), dr. Jana Pospíšilova (Institute of Ethnology of the Czech Academy of Sciences, Brno), dr. Ines Prica (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), dr. Ingrid Slavec Gradišnik (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana).

Editorial board:

Dr. Gordana Blagojević (Institute of Ethnography SASA), dr. Ivan Đorđević (Institute of Ethnography SASA), prof. Ildiko Erdei (Faculty of Philosophy, Belgrade), prof. Ljiljana Gavrilović (Institute of Ethnography SASA and Faculty of Philosophy, Belgrade), dr. Jelena Jovanović (Institute of Musicology SASA, Belgrade), dr. Aleksandra Pavićević (Institute of Ethnography SASA), dr. Lada Stevanović (Institute of Ethnography SASA and Faculty of Media and Communications, Belgrade), academician Gojko Subotić (Serbian Academy of Sciences and Arts).

Advisory board:

Prof. Jelena Đorđević (Faculty of Political Sciences, Belgrade), prof. Maja Godina Golija (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana), dr. Renata Jambrešić Kirin (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), dr. Miroslava Lukić-Krstanović (Institute of Ethnography SASA), dr. Mladena Prelić (Institute of Ethnography SASA), prof. Ljupčo Risteski (Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Skopje), prof. Lidija Vujačić (Faculty of Philosophy, Nikšić), prof. Bojan Žikić (Faculty of Philosophy, Belgrade).

Secretary:

Marija Đokić (Institute of Ethnography SASA)

BELGRADE 2016

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ

ГЛАСНИК

ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА

LXIV

свеска 1

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Драгана Радојичић (Етнографски институт САНУ)

Уредник:

Др Срђан Радовић (Етнографски институт САНУ)

Међународни уређивачки одбор:

Др Милица Бакић-Хејден (Универзитет у Питсбургу), др Ана Драгојловић (Универзитет у Мелбурну), проф. др Петер Финке (Универзитет у Цириху), проф. др Карл Казер (Универзитет у Грацу), др Габриела Килианова (Етнолошки институт САВ, Братислава), проф. др Шел Магнусон (Универзитет у Упсали), проф. др Марина Мартинова (Институт етнологије и антропологије РАН, Москва), др Иванка Петрова (ИЕФЕМ – БАН, Софија), др Татиана Подолинска (Етнолошки институт САВ, Братислава), др Јана Поспишилова (Етнолошки институт АН ЧР, Брно), др Инес Прица (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Ингрид Славец Градишник (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана).

Уређивачки одбор:

Др Гордана Благојевић (Етнографски институт САНУ), др Иван Ђорђевић (Етнографски институт САНУ), проф. др Илдико Ердеи (Филозофски факултет у Београду), проф. др Љиљана Гавриловић (Етнографски институт САНУ и Филозофски факултет у Београду), др Јелена Јовановић (Музиколошки институт САНУ), др Александра Павићевић (Етнографски институт САНУ), др Лада Стевановић (Етнографски институт САНУ и Факултет за медије и комуникације, Београд), академик Гојко Суботић (Српска академија наука и уметности).

Издавачки савет:

Проф. др Јелена Ђорђевић (Факултет политичких наука, Београд), проф. др Маја Година Голија (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана), др Рената Јамбрешић Кирић (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Мирослава Лукић-Крстановић (Етнографски институт САНУ), др Младена Прелић (Етнографски институт САНУ), проф. др Љупчо Ристески (Природно-математички факултет, Скопље), проф. др Лидија Вујачић (Филозофски факултет у Никшићу), проф. др Бојан Жикић (Филозофски факултет у Београду).

Секретар уредништва:

Марија Ђокић (Етнографски институт САНУ)

БЕОГРАД 2016.

Издавач:
ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
Кнез Михаилова 36/IV, Београд, тел. 011-2636-804
e-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Мрежна страница часописа: www.etno-institut.co.rs

Publisher:
INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA
Knez Mihailova 36/IV, Belgrade, phone: 011-2636-804
e-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Journal's web page: www.etno-institut.co.rs

Лектор:
Ивана Башић

Превод:
Лада Стевановић
аутори текстова

Дизајн корица:
Горан Витановић

Техничка припрема и штампа:
Академска издања, Београд

Тираж:
300 примерака

Примљено на 8. седници Одељења друштвених наука САНУ одржаној 18. октобра 2016. године, на основу реферата академика Димитрија Стефановића.
Accepted for publication at the 8th meeting of the Department of Social Sciences SASA on October 18th 2016, based on the report of academician Dimitrije Stefanović.

Штампање публикације финансирано је из средстава
Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије
Printing of the journal was funded by the Ministry of Education, Science and Technological
Development of the Republic of Serbia

Гласник Етнографског института САНУ излази три пута годишње и доступан је и индексиран у базама: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities), SCIndeks (Српски цитатни индекс), Ulrich's Periodicals Directory, NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service), CEEOL (Central and Eastern European Library).

The Bulletin of Institute of Ethnography SASA is issued three times a year and can be accessed in: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities), SCIndeks (Srpski citatni indeks), Ulrich's Periodicals Directory, NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service), CEEOL (Central and Eastern European Library).

Садржај
Summary

I
Научни радови
Scientific Papers

Тема броја – Срби и Словенци: миграције, сусрети људи, идеја и идеологија (ур. Лада Стевановић)

Topic of the Issue – Serbs and Slovenians: Migrations, Meeting of People, Ideas and Ideologies (ed. Lada Stevanović)

- Лада Стевановић, *Срби и Словенци: миграције, сусрети људи, идеја и идеологија* 5
- Lada Stevanović, *Serbs and Slovenians: Migrations, Meeting of People, Ideas and Ideologies* 7
- Ingrid Slavec-Gradišnik, *Рецепција Јована Цвијића у словенској етнологији* 11
- Ингрид Славец-Градишник, *Рецепција Јована Цвијића у словенској етнологији*
- Срђан Радовић, *Љубљанска и београдска (од)ономастика као показатељ српско-словеначких веза током новије историје* 33
- Srdan Radović, *(Od)onomastics of Ljubljana and Belgrade – Indicator of Serbian-Slovenian Ties in Recent Past*
- Мирјана Павловић, *Од братства и јединства до пријатељства за нова времена: Марибор – Краљево* 51
- Mirjana Pavlović, *From 'Brotherhood and Unity' to 'Friendship for New Times': Maribor – Kraljevo*
- Маја Година Голија, *Поведност материјалног. Словенске празничне једи у Словенци у Србији* 65
- Маја Година Голија, *Речитост материјалног. Словеначка празнична јела у Словенци у Србији*
- Катја Хробат Вирлогет, Саша Пољак Истенич, Нежа Ћеброн Липовец, Матеја Хабинц, *Abandoned Spaces, Mute Memories: on Marginalized Inhabitants in the Urban Centres of Slovenia* 77
- Катја Хробат Вирлогет, Саша Пољак Истенич, Нежа Чеброн Липовец, Матеја Хабинц, *Напуштени простори, нема сећања: о маргинализованим становницима урбаних центара у Словенији*

Varia

- Marina Simić, *Moral (Dis)order and Social Anomie: Concepts of Community and Society in Post-Socialist Serbia* 93
- Марина Симић, *Друштвени поредак и социјална аномија: концепти заједнице и друштва у постсоцијалистичкој Србији*
- Nataša Jagdhuhn, *Museum (Re)public* 105
- Наташа Јагдхун, *Музеј (Ре)публике*
- Marko Teodorski, *Reflection as Commodity: A Short Ethno(historio)graphy of Victorian Mirrors* 121
- Марко Теодорски, *Одраз као роба: кратка етно(историо)графија викторијанских огледала*
- Tatjana Katić, Dragana Amedoski, *Gifts for Ottoman Army: A Contribution to the Material Culture of Belgrade in the 16th Century* 133
- Татјана Катић, Драгана Амедоски, *Дарови за османску војску: прилог историји материјалне културе Београда у 16. веку*
- Ivana S. Bašić, *Concept of Ugly in Serbian Language: 'ružno' and 'grdno'* 151
- Ивана С. Башић, *Ружно и грдно: концепт ружног у српском језику*
- Ђорђина Трубарас Матић, *Водени бик балканских и других светских традиција: порекло представе* 163
- Ђорђина Трубарас Матић, *Water Bulls of Balkan and other World's Traditions: Origins of Conception*
- Aleksandra Pavićević, *Нека питања дисциплинарног уобличавања танатологије – етнолошкоантрополошке перспективе* 179
- Александра Павићевић, *Some Issues of Shaping Thanatology as a Discipline – Ethnological and Anthropological Perspectives*

II

Научна критика и полемика Discussion and Polemics

- Сања Златановић, *Посткомунистичке трансформације друштва. Поводом нових књига Института за етнологију Словачке академије наука (II)* 193
- Софија Милорадовић, Ненад Милорадовић, *Прешница је твоја башча него мој мертин* 200
- Наташа Стевановић, *Зимски семинар антропологије за старије полазнике у Истраживачкој станици Петница* 205

Научна критика и полемика Discussion and Polemics

Посткомунистичке трансформације друштва.

Поводом нових књига Института за етнологију Словачке академије наука (II)

Katarína Popelková a kolektív, *Čo je to sviatok v 21. storočí na Slovensku?* [Шта је празник у 21. веку у Словачкој?] Ústav etnológie SAV, Bratislava 2014, s. 319.

Alexandra Bitušíková, Daniel Luther (eds.), *Kultúrna a sociálna diverzita na Slovensku: Spoločenská zmena a adaptácia IV* [Културна и социјална разноликост Словачке: друштвена промена и адаптација IV], Ústav etnológie SAV, Bratislava & Inštitút sociálnych a kultúrnych štúdií FHV, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica 2013, s. 149 + 97.

Zuzana Profantová a kolektív, *Žili sme v socializme I. Kapitoly z etnológie každodennosti* [Живели смо у социјализму I. Поглавља етнологије свакодневице], Ústav etnológie SAV, Bratislava 2012, s. 350.

Zuzana Profantová, *Žili sme v socializme II. Helena (Biografický prístup v etnológii každodennosti)* [Живели смо у социјализму II. Хелена. (Биографски приступ етнологији свакодневице)], Ústav etnológie SAV, Bratislava 2015, s. 247.

Комунистички систем у бившој Чехословачкој карактерисала је строга идеолошка контрола друштва, висок ниво централизације, етатизам, забрана приватног власништва, а једна од кључних одредница била је тзв. „гвоздена завеса“ – крајње ограничени контакти са западним земљама. Добре стране комунистичког режима су овде биле сличне онима у бившој Југославији – убрзана индустријализација, урбанизација и модернизација друштва. Ипак, комунистички системи су у ове две земље били у многим аспектима суштински различити. Становници Словачке су Југославију опажали као слободнију и демократичнију земљу, чију је свакодневицу карактерисала шароликост боја, за разлику од њихове коју описују као сиву (нарочито после совјетске окупације 1968. године, када су многи настојали да избегну на Запад, изгубивши наду да ће се друштвене прилике променити).¹

Комунистички систем у Чехословачкој је срушен мирним путем, тзв. „плишаном“ револуцијом. Уследиле су привредне реформе, које су са собом донеле и незапошљеност становништва, појаву која је била сасвим непозната у периоду комунизма. Године 1993. Словачка је постала независна држава

¹ Теренско истраживање мањег обима обављала сам у Братислави, као стипендисткиња при Институту за етнологију Словачке академије наука, а у оквиру Националног стипендијског програма Словачке Републике (2015).

споразумним одвајањем од Чешке. Промењена је спољнополитичка оријентација земље, па Словачка постаје чланица Европске уније и НАТО-а (2004) и на тај начин се активно укључује у глобалне токове.

После 1989. године настају свеобухватне трансформације друштвене реалности Словачке, што је довело до интензивних трансформација колективних идентитета (Kiliánová 2009: 15). Упоредо с тим, дошло је до промене парадигме у друштвеним и хуманистичким наукама: у фокусу су се нашли проблеми идентитета, пре свега – конструкције различитих облика колективних идентификација (op. cit.).² У оквиру рада Института за етнологију Словачке академије наука посебна пажња је посвећена управо истраживањима различитих аспеката постсоцијалистичких трансформација друштва.³

У овом тексту биће приказана нова издања Института на пољу истраживања постсоцијализма.⁴

Шта је празник у 21. веку у Словачкој?

Монографија *Čo je to sviatok v 21. storočí na Slovensku?* [Шта је празник у 21. веку у Словачкој?], коју је приредила Катарина Попелкова (Katarína Popelková), посвећена је најважнијим актуелним празницима у Словачкој. Њен циљ је мапирање прилика које се у Словачкој данас сматрају празницима, сагледавање њихових симболичких и практичних улога у савременом друштву, као и значај за припаднике различитих социјалних група. У фокусу су функције празника у актуелном контексту и активности које их прате. Крајњи циљ је да се у огледалу празника добије слика словачког друштва у 21. веку. Празници су истраживани у њиховим специфичним социјалним контекстима, а њихов садржај и пракса су детаљно документовани. Катарина Попелкова и истраживачки тим, који су сачињавали Моника Врзгулова (Monika Vrzgulová), Зузана Бењушкова (Zuzana Beňušková) и Јурај Зајонц (Juraj Zajonc), обављали су систематска емпиријска истраживања у периоду од 2011. до 2013. године. Резултати теренских

² Институт за етнологију Словачке академија наука је суиздавач узорне монографије „*My a tí druhí v modernej spoločnosti. Konštrukcie a transformácie kolektívnych identít*“ [*Ми и други у савременом друштву. Конструкције и трансформације колективних идентитета*], настале као резултат рада интердисциплинарног тима, који је сачињавало двадесет седам истраживача (етнолога, историчара, социолога, политиколога, филозофа, лингвиста...). У истраживачком фокусу јесте Словачка, али се комплексни друштвени и историјски процеси разматрају у ширем централноевропском и европском контексту. Овом монографијом се настоји да се процеси кодирања и декодирања колективних идентификација сагледају у новонасталим околностима после 1989. године (Kiliánová, Kowalská, Krekovičová 2009). У књизи су следећа поглавља: I Идентитет и род, II Идентитет и језик, III Идентитет и религија, IV Идентитет и нација, V Идентитет и мањине, VI Идентитет и конфликти.

³ Посткомунистичке трансформације друштва су предмет истраживања два вишегодишња билатерална међуакадемијска пројекта Етнографског института САНУ и Института за етнологију Словачке академије наука: *Културни и друштвени трансформацијски процеси у Србији и Словачкој* (2008–2013) и *Културна и друштвена трансформација у Србији и Словачкој. Савремени процеси у историјском контексту* (2014–2019).

⁴ Публикације о којима је реч у овом тексту могу се у целини преузети са сајта Института за етнологију: <http://www.uet.sav.sk>

истраживања допуњени су другим изворима података, претежно различитим облицима медијског представљања (рекламе, интернет-дискусије и блогови, новински написи...), али и правним актима, парламентарним дискусијама и др.

У првом поглављу ауторка Катарина Попелкова разматра улогу државе у креирању празника, законске регулативе које ове процесе прате, као и симболички потенцијал одабраних датума са становишта различитих политичких актера. У жижи је закон о државним празницима, нерадним данима и датумима сећања из 1993. године. Следи поглавље ауторке Монике Врзгулове посвећено анализи успостављања и обележавања државног празника *Slovenské národné povstanie* [Словачки народни устанак] 29. августа, као и различитих политичких и/или медијских дискурса повезаних с њим. У посебном поглављу, Зузана Бењушкова настоји да помоћу подробне анализе одговори на питање због чега је Божић традицијски, а нов. Јурај Зајонц у последњем поглављу анализира прослављање Ноћи вештица (Halloween) у Словачкој.⁵

Празници у Словачкој граде свој симболички потенцијал интеракцијом три основна фактора: политичке сфере (институције државе и цркве), економске, као и словачких грађана. Република Словачка је у првој години своје независности донела акт о државним празницима, нерадним данима и данима комеморације. Иако су ови празници законски регулисани, интерпретација њиховог значаја и значења није стабилна, већ зависи од политичке и вредносне оријентације текуће владе.⁶ Католичка црква се такође показала као битан чинилац у државној политици легализације празника.

Прослава Божића и Ноћи вештица показује испреплетеност и узајамно поткрепљивање симболичке и практичне стране празника. Грађани укључују различите облике економских активности у своју празничну праксу, а са друге стране, симболички потенцијал празника се обилно користи у економској сфери. Веза економије и празника посебно долази до изражаја на плану закона о раду, будући да нерадни дани имају многобројне финансијске консеквенце за различите актере. Економске консеквенце празника се узимају као аргументација у парламентарним и другим политичким борбама.

Божић је као празник давно институционализован од стране цркве, а његова перцепција као верског празника – у духу масовног оживљавања религије после 1989. године – није једина, нити главна. У савременом друштву Божић представља облик секуларног ритуала. Категорије свето/профано овде су помешане; многи људи профане елементе Божића доживљавају као сакралне. У начин прослављања уносе се елементи различитог порекла, према индивидуалном нахођењу. У том смислу, Ноћ вештица (31. октобар) није институционализована као празник, сматра се секуларном, комерцијалном, не-словачком, западном или америчком, одбацује се, али и прихвата. Католичка црква је одређује као религијски ритуал, посвећен прослави Сатане. Црква оваквим иступима

⁵ О празницима у социјалистичкој Чехословачкој с освртом на друге социјалистичке земље: Већушкова 2015.

⁶ Занимљиво је упоредити са ситуацијом у Србији: Ковач 2011, Ковач 2013.

доприноси поларизацији словачког друштва. Различите групе и појединци приписују му различита, често контрадикторна значења.⁷

Празници попут осетљивог сеизмографа изражавају друштвене промене и процесе. У огледалу празника је добијена јасна слика кретања и превирања словачког друштва. Монографија пружа суптилно нијансиране анализе научно и друштвено актуелних и релевантних проблема. У истраживачком смислу, књига представља репрезентативно издање Института: обимна, документована фотографијама и другим формама илустрација, опремљена различитим врстама регистра, са дужим закључним разматрањима на енглеском и немачком језику.

Многострукост промена и одговора на њих

Зборник радова *Kultúrna a sociálna diverzita na Slovensku: Spoločenská zmena a adaptácia IV* [Културна и социјална разноликост Словачке: друштвена промена и адаптација IV] је четврта публикација у серији посвећеној анализи многострукости друштвених промена и адаптационих одговора на њих у периоду после 1989. године у Словачкој. Истраживачки фокус радова овог зборника је на процесима адаптације урбаног становништва на интензивне друштвене трансформације.

У уводном и закључном поглављу зборника, уредник Данијел Лутер (Daniel Luther) објашњава како је колапс комунизма у Чехословачкој довео до трансформације политичког и економског система, што је снажно уздрмало све аспекте свакодневице становништва. Демократизација друштва, тржишна економија, као и нови правни систем, који успоставља права индивидуа и приватну својину, врше дезинтеграцију претходног система и његових вредности. Заједнице које је социјализам хомогенизовао фрагментирају се у складу са индивидуалним могућностима и стратегијама. Друштвена и културна разноликост постају рапидно изражене у свим сферама живота. Мења се етничка и религијска структура становништва, будући да етничке, верске и друге мањине постају активније и видљивије. Појављују се и нове заједнице, које нису базиране на идеолошком конформизму претходног система, мења се социјална и економска стратификација, ничу алтернативни типови образовања и уметничког изражавања, развија се сервисна економија... Процеси глобализације, комерцијализације и нове технологије утичу на плуралитет животних стилова. Мењају се друштвени ставови према многим питањима, што доводи до трансформације различитих видова колективних идентификација (етничке, верске, родне...). Трансформације друштва задобијају различите форме у зависности од региона, социјалних сегмената и сл. Радови у овом зборнику, будући засновани на теренским истраживањима квалитативног типа, управо зумирају разноликост промена и механизма адаптације на њих.

Први у зборнику, рад Соње Г. Лутерове (Soňa G. Lutherová), представља својеврстан наставак увода у разматрану проблематику. Лутерова указује на то да је постсоцијализам многозначан концепт, с обзиром на то да су изражене контрадикције између макро- и микро нивоа. Уместо о постсоцијализму, ова

⁷ О религијском пејзажу посткомунистичке Словачке в. Podolinská 2010, Podolinská, Krivý, Bahna 2013.

ауторка предлаже, као примереније, писање „о друштвеним променама после 1989“.

У радовима зборника разматрају се следећи проблеми: промене у економији, које подразумевају реструктурирање власништва државних фирми, појаву иностраних компанија, нови начин рада, сасвим другачију организацију пословања, производње, структуралну динамику и циљеве (Katarína Košťalová); промене у производњи и дистрибуцији хране, што подразумева алтернативне праксе производње и исхране, које – као одговор на глобалне трендове – воде новим животним стиливима и активнијем односу према храни млађих и образованијих (Alexandra Bitušiková); како се вијетнамски мигранти, који су се из економских разлога досељавали у Словачку још у време социјализма, адаптирају на нове моделе пословања, отварајући ресторане азијске хране и пружајући козметичарске услуге; они креирају функционалну економију, активно раде на својој едукацији и адаптацији, те стварају повољне услове за досељавање и укључивање рођака и пријатеља из Вијетнама (Miroslava Hlinčíková); прихватање праксе алтернативне индијске медицине (Ivan Souček); прихватање LGBT покрета (контекст активизма, репрезентација у медијима и сл.) (Vendula Wiesnerová); холокауст – новија истраживања, заступљеност стереотипа и сл. (Monika Vrzgulová); судбина породица, које су означене као антидржавни елементи и принудно расељене 1952/53. године према комунистичком императиву да се промени социјална структура друштва, градови очисте од непријатеља и сл. (Jolana Darulová).

Зборник радова пружа подробен увид у динамику друштвених промена после пада комунизма. Публикован је на словачком језику, али су сви радови дати у скраћеној верзији и на енглеском.

Живели смо у социјализму...

Зборник радова *Žili sme v socializme I. Kapitoly z etnológie každodennosti* [Живели смо у социјализму I. Поглавља етнологије свакодневице] фокусира широки спектар тема и проблема социјалистичке свакодневице. У уводној студији уредница Зузана Профантова (Zuzana Profantová) објашњава на које све начине 1989. година представља оштру, демаркациону линију разграничења између два периода. У друштвеним и хуманистичким наукама се отварају до тада табуизирани теме живота у социјализму. Профантова најпре даје кратак осврт на претходна истраживања проблематике наратива о свакодневици у социјализму. Затим објашњава историјску позадину свакодневице у периоду од 1948. до 1989. године (в. Profantová 2006). Овај период уредница анализира делећи га на мање целине, међу којима су разлике значајне, будући да је систем пролазио кроз различите фазе и изражене кризе. У фокусу анализе су дискусије на интернету, анонимни коментари о предностима и манама социјализма насупрот капитализму. Слике социјалистичке свакодневице су оштро контрастиране сликама свакодневице капитализма: сигурност, стабилност, запошљеност, пријатељство међу људима насупрот несигурности, незапошљености, лажном сјају и животном стилу који се намећу, компетитивности, итд. Посебну пажњу Профантова посвећује анализи наратива о поимању рада у социјализму. Коментари остављени

на интернету одишу носталгијом; њихови аутори помињу недостатке и лоше стране социјализма, наглашавајући притом да је капитализам неупоредиво гори.⁸

Радови у првом делу зборника посвећени су различитим аспектима изградње привредних и егзистенцијалних основа друштва у социјализму: колективизација аграра, која је из темеља променила живот на селу, будући да су мали поседници изгубили земљу. Формирани су велики аграрни колективи, технолошки опремљени, унутар којих су се статуси другачије дефинисали. Падом комунизма отварају се питања повратка имовине, што у садашњем, потпуно измењеном контексту, ствара низ тешкоћа (Katarína Nováková, Dušan Šebo); „социјалистичко село“ – изградња, идеологија, меморија (Miriam Olšavská); изградња, формирање и насељавање индустријског града у централној Словачкој, и како он функционише у новонасталим околностима после 1989. године (Katarína Beličková); масовно подизање стамбених зграда и феномен блокова зграда (Katarína Andrášiová).

У другом делу зборника разматра се социјалистичка свакодневица у њеним калейдоскопским изразима: спектаклима масовног вежбања (Zuzana Beňušková); начину на који се проводио годишњи одмор (Lenka Bobulová); прослави 8. марта (Magdaléna Paríková); одевању, модним часописима, тзв. „социјалистичком стилу“ (Jana Mládek Rajniaková); свакодневици у анегдотама (Zuzana Profantová).

Радови су засновани на укрштању разноврсних извора података (интервјуа, архивске грађе, новинских написа, плаката...) и њиховој подробној обради. Приложене су фотографије, илустрације из новина и други облици документације и илустрације анализâ. Зборник пружа нијансирану слику социјализма, виђеног кроз призму постсоцијализма.

Живела сам у социјализму...

Ауторка Зузана Профантова у књизи *Žili sme v socializme II. Helena (Biografický prístup v etnológii každodennosti)* [Живели смо у социјализму II. Хелена (Биографски приступ етнологији свакодневице)] примењује биографски приступ, тј. методологију усмене историје (*oral history*) у истраживању социјалистичке свакодневице. У првом делу књиге Профантова објашњава теоријско-методолошка полазишта, као и основне одлике свакодневице социјализма. Други део књиге, под називом „Хелена“, представља исповест тзв. обичне жене, рођене 1942. године на селу, о свом животном путу (примарна породица, одрастање, школовање, удаја, рађање деце, запослење...) у времену социјализма. Хелена рељефно описује пријем у пионирску организацију, обележавање државних празника, прославу верских празника, али и емиграцију у западне земље преко Југославије. Њен поглед „изнутра“ помаже да разумемо специфичности чехословачког типа социјализма. Посебно су драгоцене њене рефлексије о добрим и лошим странама живота у социјализму, као и контрасне слике живота после 1989. године.

⁸ На простору бивше Југославије је дискурс носталгије, тзв. *југоносталгија*, предмет многих вредних студија, нпр. Spasić 2012.

* * *

Нове књиге Института за етнологију Словачке академије наука пружају изванредне анализе актуелних проблема постсоцијалистичких трансформација. У Србији су, такође, публиковане многе вредне студије о постсоцијализму. Често се разматрају потпуно иста питања. На жалост, језичке и друге баријере отежавају наша међусобна читања и продубљенија компаративна истраживања, која би омогућила склапање целовитије мозаичне и интерактивне слике социјализма и постсоцијализма.

Литература:

- Beňušková, Zuzana. 2015. Sviatok a jeho inštitucionalizácia v období socializmu (1948-1989) ako nástroj politického marketingu. In: *Každodenní život v Československu 1945/1948–1989* (Jaroslav Pažout, ed.), 92–110. Praha-Liberec: Ústav pro studium totalitních režimů & Technická univerzita v Liberci.
- Kiliánová, Gabriela. 2009. Bádanie o identite. In: *My a tí druhí v modernej spoločnosti. Konštrukcie a transformácie kolektívnych identít* (Gabriela Kiliánová, Eva Kowalská, Eva Krekovičová, eds.), 13–17. Bratislava: Centrum excelentnosti SAV Procesy & Historický ústav SAV & Ústav etnológie SAV & Veda - vydavateľstvo SAV.
- Kiliánová, Gabriela & Kowalská, Eva & Krekovičová, Eva (eds.). 2009. *My a tí druhí v modernej spoločnosti. Konštrukcie a transformácie kolektívnych identít*. Bratislava: Centrum excelentnosti SAV Procesy & Historický ústav SAV & Ústav etnológie SAV & Veda - vydavateľstvo SAV.
- Kovač, Senka. 2011. *Sretenje: novi državni praznik u javnom diskursu*. Beograd: Srpski genealoški centar i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta.
- Kovač, Senka. 2014. Novi državni praznici u Srbiji: kulturni identitet i politika. U: „*Etnos*“, *religija i identitet: naučni skup u čast Dušana Bandića* (Lidija B. Radulović, Ildiko Erdei, ur.), 79–91. Beograd: Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta.
- Podolinská, Tatiana. 2010. The Religious Landscape in Post-communist Slovakia. *Antropological Journal of European Cultures* 19/1, pp. 85–101.
- Podolinská, Tatiana & Krivý, Vladimír & Bahna, Miloslav. 2013. Religiozita: Slovensko a jeho susedia. In: *Ako sa mení slovenská spoločnosť* (Vladimír Krivý, ed.), 181–256. Bratislava: Sociologický ústav SAV.
- Profantová, Zuzana (ed.). 2006. *The Small History of Great Events in Czechoslovakia after 1948, 1968 and 1989*. Bratislava: VEDA Publishing House of the Slovak Academy of Sciences.
- Spasić, Ivana. 2012. Jugoslavija kao mesto normalnog života: sećanja običnih ljudi u Srbiji. *Sociologija* Vol. LIV/4: 577–594.

Сања Златановић

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

39(05)

Гласник Етнографског института = Bulletin of the Institute of Ethnography /

главни и одговорни уредник Драгана Радојичић. – Књ. 1, бр 1/2 (1952) –
Београд : Етнографски институт САНУ (Кнез Михаилова 36/IV), 1952 –
(Београд : Академска издања). – 24 cm

Три пута годишње. - Друго издање на другом медијуму: Гласник
Етнографског института САНУ (Online) = ISSN 2334-8259
ISSN 0350-0861 = Гласник Етнографског института
COBISS. SR-ID 15882242